چهار شنبه 27 آبان 1405 - 10:22

از میراث تاریخی تا نوزایی فرهنگی؛ ضرورت بازشناسی هویت و تنوع فرهنگی آذربایجان

در جلسه هم‌اندیشی فرهنگ عمومی آذربایجان، از میراث فرهنگی تا زیست معاصر، که با حضور جمعی از صاحب‌نظران، اساتید دانشگاهی، پژوهشگران و فعالان فرهنگی در اتاق بازرگانی تبریز برگزار شد، موضوعاتی همچون حفاظت از بازار تاریخی تبریز، جایگاه شعر و ادبیات آذربایجان، نوزایی فرهنگی، اهمیت زبان مادری و ضرورت به‌رسمیت‌شناختن تنوع فرهنگی جامعه مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

به گزارش روابط عمومی اتاق بازرگانی تبریز، فیروز راد، جامعه شناس و استادیار دانشگاه، نیز در سخنانی با موضوع «تأملی در سرشت و سرگذشت فرهنگ» اظهار کرد: در کنار بازار تجاری که پیش تر درباره آن صحبت شد، باید به بازار فرهنگ نیز توجه کنیم؛ چراکه فرهنگ نیز مانند سایر حوزه ها نیازمند جریان تبادل، تولید و عرضه است.

وی در ادامه با اشاره به ریشه و معنای واژه فرهنگ گفت: واژه فرهنگ از نظر ریشه شناختی با مفاهیمی همچون پرورش و کشاورزی ارتباط دارد. همان گونه که کشاورزی با کاشت بذر و پرورش آن سروکار دارد، فرهنگ نیز با پرورش استعدادها، توانایی ها و ظرفیت های انسانی مرتبط است.

این جامعه شناس افزود: به همین دلیل، در گذشته واژه فرهنگ با مفاهیمی همچون آموزش، پرورش، معرفت و دانش نیز به کار می رفت و حتی در دوره ای به جای اداره آموزش و پرورش، از عنوان اداره فرهنگ استفاده می شد و به معلمان نیز فرهنگی می گفتند.

راد در تعریف فرهنگ بیان کرد: فرهنگ شبکه ای گسترده و پیچیده از باورها، ارزش ها، هنجارها، الگوها، نظام های معنایی و نمادین و همچنین ابزارها، ادوات و تأسیساتی است که به دست انسان ساخته شده و در طول تاریخ شکل گرفته، انباشته شده و از نسلی به نسل دیگر انتقال یافته است.

وی با اشاره به سه ویژگی اساسی فرهنگ اظهار کرد: به باور من، فرهنگ دارای سه ویژگی مهم است؛ نخست اینکه فرهنگ همگانی است، دوم اینکه در عین برخورداری از جنبه های اجباری، جنبه های اختیاری نیز دارد و سوم اینکه هم زمان با برخورداری از ثبات، همواره در حال تغییر و تحول است. شناخت این ویژگی ها برای جامعه ما اهمیت بسیاری دارد.

این استاد دانشگاه با بیان اینکه فرهنگ در جوامع مختلف جلوه های متفاوتی پیدا می کند، افزود: هر جامعه ای برای برقراری ارتباط، زبان، نهادها، نظام آموزشی، خانواده، اقتصاد، دین و هنر خاص خود را دارد. این پدیده ها در همه جوامع وجود دارند، اما شکل و جلوه آن ها در هر جامعه متفاوت است. از همین موضوع می توان به مفاهیمی همچون تکثر فرهنگی، چندگونگی و نسبی گرایی رسید.

راد ادامه داد: پذیرش تکثر فرهنگی به معنای نفی تعصب، قشری گری و ظاهر بینی است. فرهنگ را باید همچون رنگین کمانی از تفاوت ها و تنوع ها دید، نه پدیده ای یکدست و تک رنگ. از همین جا ضرورت رواداری، مدارا، تساهل و احترام به تفاوت ها مطرح می شود.

وی با اشاره به آیه ۱۳ سوره حجرات گفت: در قرآن کریم نیز بر همین موضوع تأکید شده است؛ آنجا که خداوند می فرماید انسان ها را از زن و مرد آفریده و به گروه ها و ملت های مختلف تقسیم کرده است تا یکدیگر را بشناسند. بنابراین، تفاوت های فرهنگی و قومی نباید به ابزاری برای برتری جویی و تفاخر یک گروه بر گروه دیگر تبدیل شود.

این جامعه شناس در بخش دیگری از سخنان خود با اشاره به تنوع فرهنگی در ایران اظهار کرد: به اعتقاد من، فرهنگ ایرانی از سه مؤلفه اصلی فرهنگ ملی، فرهنگ مذهبی و فرهنگ مدرن تشکیل شده است و هر سه این مؤلفه ها در شکل گیری هویت فرهنگی جامعه ایران نقش دارند.

وی افزود: بخشی از فرهنگ ما در جلوه هایی همچون نوروز و سنت های ملی نمود پیدا می کند، بخش دیگری ریشه در فرهنگ اسلامی و مذهبی دارد و مؤلفه سوم نیز فرهنگ مدرن است که در جریان ارتباطات تاریخی، تجاری و فرهنگی ایران با جهان غرب شکل گرفته و گسترش یافته است.

راد با اشاره به تحولات تاریخی ایران در حدود ۱۲۰ سال گذشته تصریح کرد: در این دوره، سه جنبش و تحول بزرگ را می توان در ارتباط با این مؤلفه های فرهنگی بررسی کرد؛ انقلاب مشروطه که با مفاهیمی همچون آزادی، حریت، عدالت و قانون گرایی و تحت تأثیر اندیشه های مدرن شکل گرفت؛ نهضت ملی شدن صنعت نفت که بر ارزش های ملی تکیه داشت و انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ که بر پایه مؤلفه های مذهبی و دینی شکل گرفت.

وی در پایان تأکید کرد: جامعه ایران برای رسیدن به سعادت، آرامش و آسایش، راهی جز به رسمیت شناختن این سه مؤلفه فرهنگی و پذیرش هواداران و حاملان آن ها ندارد. باید میان فرهنگ ملی، مذهبی و مدرن رابطه ای متوازن و متعادل برقرار شود؛ چراکه بخش مهمی از شکاف ها و اختلافات اجتماعی امروز، ریشه در نادیده گرفتن این تنوع و نبود توازن میان جریان های فرهنگی دارد.

نوزایی فرهنگی به معنای حذف گذشته نیست

اصغر ایزدی جیران، مردم شناس، نویسنده و استادیار دانشگاه، نیز با موضوع نوزایی فرهنگی گفت: به نظر من، مفهوم فرهنگ عمومی هنوز آن گونه که باید در جامعه جا نیفتاده است.

وی ادامه داد: نوزایی فرهنگی به این معنا نیست که فرهنگ گذشته را کنار بگذاریم و حذف کنیم یا به طور کامل آن را تغییر دهیم؛ بلکه باید بتوانیم فرهنگ گذشته را با شرایط جدید پیوند بزنیم و از دل آن، شکل های تازه ای از فرهنگ را متولد کنیم.

این مردم شناس اظهار کرد: در تاریخ گذشته ما ظرفیت های بسیار مهمی وجود دارد که می توانند زمینه ساز شکل گیری جلوه های جدید فرهنگی باشند. نمونه این نوزایی را می توان در احیای بناهای تاریخی و تبدیل برخی فضاهای قدیمی، از جمله یخچال های تاریخی، به کافه ها و فضاهای فرهنگی جدید مشاهده کرد.

ایزدی جیران با اشاره به ظهور گونه های جدید فرهنگی افزود: شکل گیری سبک ها و جریان های تازه، مانند رپ ترکی، نمونه ای از این تحولات و بازآفرینی فرهنگی است که نشان می دهد فرهنگ می تواند در عین حفظ ریشه های خود، شکل های جدیدی پیدا کند.

وی در بخش دیگری از سخنان خود به موضوع زبان مادری پرداخت و گفت: یکی از مطالبات مهم در حوزه فرهنگ و زبان مادری این است که نگاه امنیتی به فرهنگ کنار گذاشته شود و زمینه برای امنیت زدایی از حوزه فرهنگ فراهم شود.

این استاد دانشگاه همچنین بر ضرورت اصلاح ساختارهای اداری تأکید کرد و افزود: برای تحقق نوزایی فرهنگی، باید تغییراتی در فرهنگ اداری ایجاد کنیم. متأسفانه آذربایجان در برخی زمینه ها با پژوهش گریزی مواجه است و این مسئله مانعی در مسیر شناخت و توسعه ظرفیت های فرهنگی منطقه به شمار می رود.

بازار تاریخی تبریز؛ نماد پایداری هویت شهری در گذر قرن ها

اکبر تقی زاده، معمار و مرمتگر و چهره ماندگار میراث فرهنگی، در این نشست با اشاره به اهمیت حفاظت از بازار تاریخی تبریز اظهار کرد: موضوع حفاظت از بازار تاریخی تبریز را بررسی خواهیم کرد و باید به این پرسش پاسخ دهیم که چگونه حفاظت از یک اثر تاریخی می تواند زمینه ساز حفاظت از دیگر آثار تاریخی نیز باشد.

وی با بیان اینکه بازار تبریز سازه ای دیرپا و بخشی از هویت تاریخی این شهر است، افزود: وقتی از تبریز به عنوان شهری دیرپا سخن می گوییم، منظور شهری است که از گذشته های دور وجود داشته و حیات تاریخی خود را در طول قرن ها حفظ کرده است.

تقی زاده با اشاره به استمرار فعالیت بازار تبریز در دوره های مختلف تاریخی تصریح کرد: این بازار حیات خود را تا دوره قاجار ادامه داد و پس از زلزله ای که بخش های گسترده ای از تبریز را ویران کرد، بار دیگر فعالیت خود را از سر گرفت.

وی با اشاره به اقدامات انجام شده برای احیای بازار تاریخی گفت: برای تأمین آجرهای مورد نیاز بازار، دو کوره آجرپزی در تبریز ایجاد کردیم. همچنین هیئت امنای بازار انتخاب شد و سرمایه های انسانی برای مدیریت و احیای این مجموعه تاریخی به میدان آمدند.

این معمار و مرمتگر ادامه داد: در کنار سرمایه انسانی، به تدریج سرمایه اجتماعی نیز در بازار شکل گرفت؛ مفاهیمی همچون اعتماد، مشارکت و احساس امنیت تقویت شد و در نهایت رضایت عمومی و رونق فعالیت های تجاری را به دنبال داشت.

شعر و ادبیات آذربایجان نباید قربانی تقابل های فرهنگی شود

خسرو سرتیپی، شاعر، پژوهشگر و فعال فرهنگی، نیز در این نشست با اشاره به مبحث شعر و ادبیات آذربایجان اظهار کرد: شعر آذربایجان آن گونه که شایسته است، هنوز جایگاه خود را در جامعه پیدا نکرده است؛ چراکه وقتی نام شعر آذربایجان به میان می آید، بسیاری تنها شهریار را می شناسند، در حالی که ادبیات آذربایجان چهره های برجسته دیگری همچون صراف، نباتی و فضولی را نیز در خود جای داده است و شهریار تنها یکی از بزرگان این عرصه به شمار می رود.

وی با تأکید بر ضرورت شناخت و معرفی همه ظرفیت های ادبی آذربایجان افزود: باید در جامعه به این درک برسیم که همان قدر که حافظ را دوست داریم، می توانیم نباتی را نیز دوست داشته باشیم. نباید عده ای از این موضوع برداشت نادرستی داشته باشند یا با ایجاد تقابل میان شاعران و ادبیات فرهنگ های مختلف، از آب گل آلود ماهی بگیرند.

سرتیپی تأکید کرد: دوست داشتن فضولی و نباتی به معنای دوست نداشتن حافظ نیست؛ ادبیات و شعر نباید به عرصه تقابل و مرزبندی های بی مورد تبدیل شود.